

Islamikat esoterism, islam och esoterism, esoterism och islam

Sedan en tid pågår diskussioner kring begreppet esoterism och huruvida detta ska förstås som en kulturspecifik kategori, eller om det snarare är en transkulturell term i någon mening. I takt med att det akademiska studiet av västerländsk esoterism etablerat sig och vuxit på universiteten, har också ramarna vidgats och allt mer intresse riktats utanför det västerländska – hur detta nu än ska förstås. I föreliggande temanummer om islam och esoterism vill vi presentera några olika ansatser som alla kan sägas relatera till sådana vidgningsförsök. Utifrån tre olika perspektiv analyseras relationer mellan storheterna islam och (västerländsk) esoterism, varigenom gränserna visar sig empirisk-historiskt porösa eller tänjbara av metodologiska skäl.

I den första artikeln undersöker Per Faxneld och Simon Sorgenfrei hur teoretiska landvinningar inom det akademiska fältet västerländsk esoterism kan användas för att analysera historiska processer och mellanreligiösa relationer – mellan sunnimuslimer och yezidier – under det osmanska rikets tid. Kan vi dra fördel av att studera yezidiernas historia och religion, med utgångspunkt i hur forskare som Antoine Faivre samt (primärt) Wouter Hanegraaff och Kocku von Stuckrad teoretiserat fenomenet, som en form av esoterism i en muslimskt dominerad kulturmiljö? Eller, mer precist, kan vi förstå relationen mellan osmaner och yezidier bättre om vi gör jämförelser med hur kulturella utstötningsmekanismer och retorik kring uppnåendet av hemliga högre sanningar historiskt har fungerat i västeuropeiska diskurser?

Simon Sorgenfrei fokuserar i numrets andra artikel på sammanvävningen av indisk sufism och euro-amerikansk teosofi i sufimissionären Inayat Khans Sufi Movement International. Främst behandlar texten – utifrån nytt empiriskt material – hur Khans sufism tar sig uttryck i olika praktiker inom den svenska grenen av Khans internationella rörelse under Elsa Ulma Haglunds ledarskap 1924–1943. Här ligger alltså

fokus på hur islamiska traditioner vuxit ihop med och blivit del av västerländskt esoteriska strömningar.

I den avslutande artikeln undersöker Per Faxneld, utifrån en rad olikartade material, islamsyn bland svenska esoteriker inriktade mot satanism och så kallad left-hand path. Slående är hur *frånvarande* islam är i denna miljö, samtidigt som de åsikter som ändå dryftas om islam är negativa på ett ibland paradoxalt sätt. Islam visar sig också vara indirekt närvarande i hur somliga personer hämtat inspiration från berättelser om yezidism, där den sistnämnda kommit att konstrueras främst som ett subversivt alternativ till islam i Mellanöstern – det vill säga en projektionsyta för dessa västerländska esoterikers självbild som en form av motståndsandlighet vis-à-vis kristendom. I denna artikel finner vi alltså ett tredje perspektiv, islamreception inom en specifik gren av västerländsk esoterism.

Sammantaget är det vår förhoppning att visa på några ingångar i hur forskare från fälten islamforskning och västerländsk esoterism (som vi redaktörer är representanter för) kan samarbeta och tillsammans vrida och vända på välbekanta fenomen. Mycket av innehållet är preliminärt och explorativt till sin karaktär, som sig bör i en forskningsinriktning som åtminstone i Norden (med undantag som exempelvis Mark Sedgwicks verksamhet vid Århus universitet) i hög grad ännu befinner sig i sin linda. Att intresset för detta möte mellan fält är stort i regionen visade sig vid den ESSWE (European Society for the Study of Western Esotericism)-konferens som hölls vid Göteborgs universitet 2013, där esoterismforskaren Henrik Bogdan och islamforskaren Göran Larsson var initiativtagare till ett flertal lyckade paneler kring temat.

Vår förhoppning är att vi får se betydligt mer av samma vara framöver, inte minst med tanke på att kombinationen av tillsvidareanställda forskare inom båda fälten (med intresse för varandras material) nu återfinns vid minst tre lärosäten i Sverige: Södertörns högskola (Per Faxneld och Simon Sorgenfrei), Göteborgs universitet (Henrik Bogdan och Göran Larsson) samt Stockholms universitet (Egil Aspren och Susanne Olsson). Säkert ser det ut på ett liknande sätt även på andra håll i Norden, vilket gör att framtidsutsikterna ter sig goda för fortsatt korsbe-

dīn 2/2017

fruktning i vårt geografiska område. Om detta specialnummer kan bidra till ytterligare pollinering skulle det bereda oss redaktörer stor glädje.

Per Faxneld och Simon Sorgenfrei